

IN MEMORIAM

Пам'яті вченого.

Зовнішньополітична складова у науково-педагогічній діяльності Бориса Гончара

Виповнюється другий рік, як відійшов у Вічність відомий український вчений, історик-американіст Борис Михайлович Гончар, який залишив по собі не тільки вагомий науковий доробок з дослідження зовнішньополітичної діяльності нашої держави та її взаємовідносин зі США та іншими зарубіжними країнами, але і зробив свій внесок у педагогічну спадщину історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, у якому пропрацював понад 40 років, із яких майже 25 років займав посаду завідувача кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн.

Найхарактернішими рисами науково-педагогічної діяльності Бориса Михайловича, з мого погляду, були: цілеспрямованість, відповідальність, харизматичність та українськість. Формування цих рис, як показує аналіз життєвого шляху, розпочалося у післявоєнні роки, в період навчання у середній школі. Уже тоді Борису нерідко приходилося самому знаходити шляхи для самореалізації. Післявоєнні роки були важкими у цьому плані, але іншого шляху у підростаючого покоління, особливо для тих, хто виріс у сільській глибинці, просто не було. Хочеш досягнути більшого – учися, читай навчальну та художню літературу, займайся спортом, добросовісно вивчай військову справу, яка у той час була обов'язковою у школі і користувалися неабияким авторитетом у учнів. Причому усе це сприймалося учнями шкіл природньо, без якихось зайвих повчань та порад старших, власне ставало життєвим орієнтиром для післявоєнного молодого покоління. Хочеш мати перспективу – навчайся, включайся у громадську роботу, будь відповідальним за її виконання. Саме так і поступав майбутній вчений і педагог Борис Михайлович Гончар. Він багато читав художньої літератури, «... до десятого класу, – пише в автобіографічному нарисі Борис Михайлович, – прочитав усі книжки шкільної бібліотеки і частину бібліотеки заводу», успішно закінчив середню школу, тим самим заклав не тільки освітнє, але і характеріологічне підґрунтя, на якому згодом випестилися такі його риси, як цілеспрямованість, відповідальність, харизматичність та українськість. Саме ці риси власне і стали зрештою надійним запобіжником від різного роду негараздів, що супроводжували Бориса Михайловича по життю. До таких негараздів слід віднести хоч би дві невдалі спроби вступу до ВНЗ. Але бажання вчитися було сильнішим. З цього приводу Борис Михайлович у своєму біографічному нарисі пише: «працюючи на заводі, регулярно читав багато газет і журналів, формуючи свої погляди на політичні події як у країні, так і на міжнародній арені. Це напевно сприяло моєму інтересу до історико-філософського факультету КДУ ім. Т.Г. Шевченка, зокрема, до таких спеціальностей як археологія і міжнародні відносини».

Я, як однокурсник Бориса Михайловича засвідчую, що випускнику сільських шкіл навчатися в університеті, особливо на перших двох курсах було нелегко. Проте, знову таки післявоєнне загартування життєвими проблемами, щоденна самоосвіта, наполегливе навчання в аудиторіях та бібліотеці університету зробили переможцем Бориса Михайловича, який починаючи з першого курсу, ряд сесій складав тільки на «відмінно» та одержував підвищену стипендію, вивчив англійську мову і був зарахований для навчання на спеціалізацію кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики. Уже у студентські роки ми – однокурсники – Бориса Михайловича гуртувалися навколо його як постаті, яка була наділена неформальними, лідерськими якостями. У політології такі особистості відносять до харизматичних, тобто таких, які мають природній чи Божий дар згуртування навколо себе людей. Імовірно, що я не помиляюсь, якщо скажу, що саме ось ця харизматичність, цілеспрямованість, відповідальність, глибокі знання Бориса Михайловича найповніше розкрилися у період його майже 25-річного керівництва кафедрою нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка. Оскільки саме на кафедрі, яка є базовим структурним підрозділом університету і яка безпосередньо проводить освітню, методичну та наукову діяльність за певною спеціалізацією, найповніше розкриває і можливості її керівника. Якщо до цих обов'язків додати ще різного роду засідання спеціалізованих Вчених Рад та участь в обговоренні дисертаційних досліджень аспірантів і докторантів, підготовку наукових та науково-методичних праць і т. ін., можна лише уявити той об'єм роботи, який покликаний виконувати зав. кафедрою.

Усі присутні добре знають скільки часу та зусиль потребує написання однієї статті, а їх у Бориса Михайловича близько 300. Я вирішив проаналізувати статтю Бориса Михайловича, що була опублікована у календарі-щорічнику «Українознавство» за 2005 рік на тему: «Гарантії міжнародного миру і стабільності (до 60-річчя організації Об'єднаних Націй)». Моя зацікавленість цією статтею пов'язана з тим, що Борис Михайлович у реальному житті, тобто спілкуванні, був завжди українцем, для його українські питання і, звісно ж, українські проблеми стояли на першому плані.

Пригадую, у цьому зв'язку один із перших епізодів спілкування з Борисом Михайловичем стосовно розуміння ним змісту українськості. Тема моєї монографії присвячена проблемі ідентичності українського етносу та нації. Дослідження ідентичностей передбачає проведення порівняльного аналізу ознак як етносу, так і нації, включаючи і політико-ідеологічні їх спрямування. Мені приємно констатувати, що Борис Михайлович, ознайомившись з моєю монографією, підтримав мої підходи до

розуміння проблем українськості і це нас ще більше зблизило, наші неформальні зустрічі стали, хоч і нерегулярними, але довірливими та щирими. Саме на таких зустрічах ми взаємно збагачувалися не тільки інформацією про наших однокурсників, але і про наболілі внутрішньоукраїнські та зовнішньополітичні проблеми нашої держави та суспільства. Кожна така зустріч є пам'ятною, оскільки вона повертала нас у молодість, про яку завжди приємно згадувати.

Але повернімося до статті Бориса Михайловича на предмет того, яке місце відведено у ній висвітленню українського питання у контексті міжнародної політики, тобто скільки в ній, образно кажучи, українськості. І я у черговий раз переконався, що і у наукових публікаціях Бориса Михайловича українським проблемам приділяється належна увага, зокрема, у цитованій статті майже 50 % матеріалу присвячено місцю та ролі України в ООН.

Зайве доводити актуальність теми цієї статті, хоча вона була написана у 2005 році. Стаття добре аргументована, логічно викладена, добре запам'ятовується. Будь-які відступи від логіки розкриття теми – відсутні. З моєї точки зору, ця стаття Бориса Михайловича може стати еталоном для тих дослідників, котрі аналізують загальнолюдські проблеми з одночасним висвітленням у них місця і ролі України.

Зокрема, у статті Борис Михайлович зазначає, що Україна як одна із країн-засновників ООН, за 45 років свого членства вперше після здобуття незалежності (1991 р.) почала відстоювати власне національні інтереси української держави. І за цей короткий період, – пише Борис Михайлович Гончар, – Україна якнайпродуктивніше зарекомендувала себе у сфері міжнародної безпеки: «Вона... бере активну і конструктивну участь у операціях з підтримання миру між егідою ООН, починаючи з 1992 р. Особливо широкою була участь України в миротворчих діях ООН на терені колишньої

Югославії (у Боснії і Герцеговині, Хорватії, Косово й Македонії). Її внесок у врегулювання Балканської кризи оцінено на рівні з провідними країнами світу. Україна взяла політичну участь у розв'язанні конфліктів у Анголі, Таджикистані, Сьєрра-Леоне, Лівані, Афганістані, Ефіопії й Еритреї, Конго, Східному Тиморі, де було задіяно 12,5 тис. українських миротворців. Україна виступила ініціатором ухвалення Концепції щодо захисту миротворчого персоналу ООН (1994 р.) і долучилася до неї в 1995 р. З 2003 р. українські миротворці перебувають в Іраку. ...Україна в рамках ООН виступає як прихильниця політики демілітаризації..., ... запропонувала... – оголосити 11 вересня Днем боротьби з міжнародним тероризмом» та ряд інших заходів [1, с. 142-143].

Борис Михайлович знав і завжди вірив у великі потенційні можливості України та її народу. У цитованій вище статті він писав: «Україна як «важливий партнер ООН» продовжує розширювати та зміцнювати співробітництво з цією найважливішою міжнародною організацією» [1, с. 143].

У висновку до статті він стверджував, що у майбутньому Україна у системі міжнародної безпеки буде відігравати «усе більше значення» [1, с. 143].

Борис Михайлович був духовно багатого і ментально для мене близькою людиною. Я переконаний, що пам'ять про нього і як Людини, і як вченого, і як колеги буде жити у серцях тих, хто його знав та з ним мав Честь спілкуватися.

1. Гончар Б.М. Гарантії міжнародного миру і стабільності (до 60-річчя Організації Об'єднаних Націй) / Б.М. Гончар // Календар-щорічник «Українознавство» – К., 2005. – С. 142-143

проф. М.І. Обушний